

УДК 354.32:377

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2021.15.21>

Чиж Б.І.

аспірант Університету сучасних знань, Україна, м. Київ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Термін «державна освітня політика» або «державна політика в галузі освіти» введено в науковий обіг у 60-70-х роках минулого століття. Існують різні визначення державної політики, освітньої політики, державної політики в галузі освіти України. На початку дослідження змісту та особливостей державної політики щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні необхідно зрозуміти, що вкладається у зміст поняття «політика». Даний термін походить від давньогрецького слова «*politike*», яке перекладається як «державна діяльність». Тож будь-яка політика держави є діяльністю з управління відповідними процесами у суспільстві. Це є традиційне уявлення про політику як про управління суспільством. Поширеним також є погляд на політику як на регулювання відносин між різними соціальними верствами, групами, державними утвореннями.

Стан дослідження. Окремі питання управління розвитком професійно-технічної освіти та перспективи її розвитку були предметом дослідження Л.М. Грень, В. А. Григор'єва, О. І. Данилова, З.В. Доля, В.В. Супрун, В. О. Радкевича, В.О. Бородієнко, С.Г. Кравця та ін.

Виклад основного матеріалу. Політика в своїй перевазі формується в межах публічного адміністрування з боку держави і приймає зміст державної політики. Існують різні підходи до розуміння даного явища. Розглянемо деякі з них. Так, І. О. Кресіна характеризує державну політику як «систему цілеспрямованих заходів, які ставлять на меті розв'язання тих чи інших суспільних проблем, задо-

волення суспільних інтересів, забезпечення стабільності конституційного, економічного, правового ладу країни ... специфікою якої є те, що вона реалізовується через владні структури, які мають повноваження монопольного права держави на законний примус [1, с. 35].

В.Є. Романов вважає, що державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність уряду щодо певної проблеми або предмета розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства [2, с. 12].

А.В. Мерзляк і Т.В. Кравченко доводять, що державна політика – це сукупність повноважних дій та стратегічно орієнтованих цілей і принципів органів державної влади, які є реакцією на реальні життєві потреби чи проблеми, визначають шляхи реалізації поставлених цілей у процесі управління суспільним розвитком з урахуванням інтересів усіх категорій суспільства, що узгоджується з національними інтересами. Державна політика у такому змісті виступає способом гармонізації і політичної інтегрованості соціуму, кінцевим результатом успішності якої є поліпшення якості життя громадян та гарантування соціальної стабільності [3].

І.І. Гаврада визначає державну політику як відносно стабільну, організовану та цілеспрямовану діяльність органів державної влади стосовно певного питання чи комплексу питань, яку вони здійснюють безпосередньо чи опосередковано, яка впливає на життя суспільства [4, с. 95].

Англійський політолог Д. Кілпатрік визначає державну політику як напрям дій,

регуляторних заходів, законів, бюджетних пріоритетів стосовно певної теми, що здійснюється державним органом чи його представниками [5].

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що **державна політика** – це основа програми щодо визначенням життєдіяльності суспільства, спрямована на прогресивний розквіт сфер та галузей публічного адміністрування, направлена на прогресивний розвиток держави та суспільства в цілому.

Освітня державна політика досліджувалася багатьма науковцями щодо її змісту та особливостей, але в цілому не має суттєвих відмінностей, існуючи трактування характеризуються взаємодоповненнями та уточненнями. Наприклад, Куклин В. Ж., Беляков С. А. Визначали освітню політику як складову частину політики держави, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти [6, с. 10].

А.И. Адамській аргументував, що освітня політика – це сфера діяльності, пов'язана відносинами між соціальними групами щодо передачі новим поколінням накопиченого соціального досвіду, і трансляція культури. Предметом освітньої політики є відносини або система відносин, що виникають в процесі діяльності» [7, с. 6].

В.С. Журавский доводив, що освітня політика – це передусім політика, що забезпечує розвиток і функціонування системи освіти. Вона спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку [8, с. 20].

Об'єктами освітньої політики виступають власне самі національні системи освіти, офіційно закріплені в кожній державі, міжнародні зв'язки національних систем освіти, структурні елементи. Через неоднаковий рівень економічного розвитку в державах сучасного світу їхня освітня політика спрямована на розвиток різних елементів системи освіти.

У розвинених державах освітня політика є важливою частиною соціальної стратегії. Освіта й освітня політика, що спрямовує її

розвиток, виходять на перший план у програмах державних реформ [9].

Отже, **освітня державна політика** – це структурна частина загальної державної політики, яка визначає мету, завдання, цілі, напрямки діяльності публічної адміністрації в сфері освіти, спрямовані на розвиток освіти з метою підвищення грамотності та культури населення.

Державна освітня політика ґрунтується на конституційних нормах; стратегічних документах розвитку освіти (доктрини, програми, концепції тощо); міжнародних, міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом; законах, законодавчих актах; указах і розпорядженнях Президента України; постановах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; наказах, розпорядженнях Міністерства освіти і науки України, інших органів публічного адміністрування, яким підпорядковані заклади освіти; наказах та розпорядженнях регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, виданих у межах їхньої компетенції.

Частиною освітньої державної політики є розвиток професійної освіти. У Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) окреслено основні перспективні завдання щодо забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти у професійно-технічних навчальних закладах [10]. Підкреслимо також важливе значення постанови Верховної Ради України «Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні» від 3 квітня 2003 р. [11]. У ній сформульовано конкретні рекомендації Президенту України, Кабінету Міністрів України, Міністерству економіки та з питань Європейської інтеграції України, Міністерству фінансів, Міністерству праці та соціальної політики, Міністерству освіти і науки України. Одночасно Генеральній прокуратурі України було доручено розслідувати факти порушень положень частин четвертої-шостої статті 49 Закону України «Про професійно-технічну освіту» щодо заборони передачі та використання приміщень профе-

сійно-технічних навчальних закладів не за призначенням [12, с. 519-521]. Ця постанова мала велике позитивне значення для розвитку професійної освіти в Україні, саме це сприяло створенню Інституту професійно-технічної освіти АПН України, відновлення роботи Міжгалузевої ради з професійно-технічної освіти при Кабінеті Міністрів України. Саме концепції розвитку професійної освіти, розроблені науковцями інститутів НАПН України, враховувалися у підготовці нормативних актів та навчально-методичних документів з проблем підготовки виробничого персоналу. Зазначена Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти України, яку було затверджено Міністерством освіти і науки України та АПН України 5 липня 2004 р. [13, с. 522-526] визначила напрями модернізації професійної освіти у таких сферах: законодавстві; формуванні й виконанні державного замовлення; удосконалення змісту професійної освіти; розширення співпраці з роботодавцями; управління професійною освітою; підвищення престижності робітничих професій у суспільстві та інформаційного забезпечення професійної освіти і навчання, запровадження інноваційних технологій навчання; професійного навчання на виробництві; підвищення якості педагогічного персоналу; науково-методичного забезпечення професійної освіти, а також фінансового та матеріально-технічного забезпечення цієї галузі [8, с. 90-99].

Професійна освіта як елемент освітньої державної політики покликана виконувати надзвичайно важливу місію — забезпечувати підготовку молодого покоління до праці. І як слушно зауважує видатний економіст А. Гальчинськи «створення» людини працею не є одномоментним актом, що відбувся ще за сивої давнини. Насправді, це перманентний процес, який зумовлюючи зміст усієї історії людства, розвивається постійно. Праця створила й водночас створює людину, конститує її як особистість, розвиває багатство її громадської (суспільної) природи й суто біологічного втілення протягом усього розвитку

людства. Системна єдність соціального і природного (матеріально-уреченого) формується, насамперед, через креативну функцію праці людини» [14, с. 88].

Саме тому негативним для суспільства і держави є скорочення професійної освіти, що призводить до зниження ефективності формування людського капіталу.

Саме тому при відбудуванні професійної освіти необхідно враховувати, що процес цей виважений та поступовий, що будується з урахуванням прогнозів та прогнозувань, поєднуючи теоретичну та практичну складові, задовольняючи ті галузі, на яких будується економіка держави. Сучасна професійна освіта потребує наукового обґрунтування, яке будується на глибокому та масштабному розумінні суті, потреб, кінцевої мети для тих, хто надає освітні послуги, отримує їх, та чекає на професійний матеріал, для держави, регіонів, різних підприємств та організацій.

Нерозв'язані проблемності, не розуміння чіткої програми розвитку приводять до неякісних результатів щодо професійної освіти.

Саме тому сучасна професійна освіта потребує реформування з урахуванням попередніх помилок та недоліків. Зазначені напрямки реформи повинні бути враховані при формуванні *програми розвитку професійної освіти*. Розглянемо детально зазначені напрямки.

Першим фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є: оптимізація з урахуванням глобальних тенденцій і національних традицій, а також сучасних і перспективних потреб. Таку оптимізацію забезпечать:

- побудова і реалізація різних освітніх траєкторій, визнання неформальної та інформальної освіти і навчання;
- рівний доступ громадян до професійної освіти і навчання, їхнє гнучке просування за індивідуальними освітніми траєкторіями;
- залучення роботодавців до створення освітніх стандартів і запровадження елементів дуальної системи підготовки фахівців;

– розширення автономії закладів професійної освіти, спрощення процедури ліцензування професійних навчальних закладів та акредитації освітніх програм;

– створення багаторівневих і багатопрофільних закладів професійної освіти для реалізації освітніх програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників, молодших спеціалістів, професійного навчання незайнятого населення (безробітних), профільного навчання учнів старшої школи (з одночасним отриманням повної загальної середньої освіти);

– розвиток соціального партнерства;

– удосконалення механізму професійного розвитку педагогічних працівників закладів професійної освіти[15, с. 259].

При цьому необхідно враховувати, що при акредитації та ліцензуванні освітніх програм не повинна втрачатись якість викладацького складу як на науково-кваліфікаційному так і професійному рівні. Формування освітніх програм повинно формуватися з потреб та вимог стейкхолдерів, які заорендовані на потреби економічного ринку.

Другим фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є укрупнення, консолідація, концентрація і регіоналізація мережі закладів, що здійснюють професійну освіту, об'єднання існуючих професійно-технічних училищ і технікумів, створення мережі багатопрофільних професійних коледжів, здатних гнучко реагувати на регіональні і місцеві потреби, мати розвинену навчально-виробничу інфраструктуру. Вони готуватимуть молодших спеціалістів, кваліфікованих робітників та інших фахівців й надаватимуть різноманітні освітні послуги у сфері професійного навчання. Управління розвитком мережі профільних ліцеїв і професійних ліцеїв та коледжів та їхню діяльністю доцільно здійснювати на регіональному рівні[15, с. 252].

В цьому напрямку необхідно обов'язково враховувати, що масштабне укрупнення закладів може втратити індивідуальність на

професійну особливість, на підставі втрати професійних педагогічних кадрів, скорочені навчальних програм та плавнів, втраті технічної бази тощо.

Третім фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є налагодження системних зв'язків з основними споживачами професійно підготовлених кадрів усіх освітніх і кваліфікаційних рівнів. Роботодавці мають брати постійну участь створенні та вдосконаленні освітніх стандартів і освітніх програм, здійсненні їхнього оцінювання, присудження професійних кваліфікацій, надавати місця для виробничого навчання, практики, стажування. Запровадження Національної рамки кваліфікацій створює передумови для системної співпраці на основі узгодження кваліфікаційних потреб і пропозицій. Така співпраця має сприяти усуненню деформації у кваліфікаційній та галузевій структурі кадрів, підготовлених закладами професійно-технічної і вищої освіти. Як відомо, помилки на концептуальних і законодавчих рівнях, а також в управлінській діяльності призводять, з одного боку, до перенасичення економіки юристами, економістами та іншими фахівцями, а з другого боку, — до дефіциту кваліфікованого персоналу за окремими спеціальностями і професіями[15, с. 253].

Даний напрямок дуже важливий при врахуванні розвитку виробництва та наявності робочих місць, гідної оплати праці, коли вона відповідає професійному рівню працівника, його кваліфікації та затребуваності. Все це можливе лише за умови проведення ефективної реструктуризації економіки, що приведе до якісних змін у професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили.

Четвертим фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є неформальна (або додаткова інституціолізована) та інформальна (або самостійна не інституціолізована) професійна освіта упродовж життя. Освіта дорослих розглядається як неформальна професійна освіта, в якій можуть брати участь різні категорії дорослого населення.

Даний напрямок особливо важливий при розвитку автоматизації та штучного інтелекту, використання цифрових технологій, що, безумовно, вимагає зміну підходів до організації виробництва, професійного фахового рівня спеціаліста, у якого виникає потреба постійного переосмислення відомих і набуття нових професійних та загальних знань, для їх опанування, отримання навичок життєдіяльності в сучасному світі. Людина повинна навчатися

впродовж усього життя, а професійна система освіти має надавати їй такі можливості.

П'ятий фундаментальний напрямок реформування професійної освіти є створення сучасної системи забезпечення якості професійної освіти; освітні стандарти мають відповідати контексту інноваційного типу прогресу, завданням максимальної професійної самореалізації особистості, формування в неї здатності до безперервного навчання і саморозвитку.

Анотація

У даній науковій статті розкрито засади реалізації державної політики щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні.

Державна політика – це основа програми щодо визначенням життєдіяльності суспільства, спрямована на прогресивний розквіт сфер та галузей публічного адміністрування, направлена на прогресивний розвиток держави та суспільства в цілому.

Освітня державна політика – це структурна частина загальної державної політики, яка визначає мету, завдання, цілі, напрямки діяльності публічної адміністрації в сфері освіти, спрямовані на розвиток освіти з метою підвищення грамотності та культури населення.

Об'єктами освітньої політики виступають власне самі національні системи освіти, офіційно закріплені в кожній державі, міжнародні зв'язки національних систем освіти, структурні елементи. Через неоднаковий рівень економічного розвитку в державах сучасного світу їхня освітня політика спрямована на розвиток різних елементів системи освіти.

Запропоновано доповнити Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року наступними словами:

Завданням Концепції є: «розроблення та запровадження такої системи професійної освіти, яка б відповідала європейським стандартам щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців, рівень кваліфікації та практичних навичок яких відповідає вимогам роботодавців та суспільним запитам».

Напрямами Концепції є: розвиток системи професійної (професійно-технічної) освіти на регіональному рівні; взаємодії органів державної влади з органами громадського самоврядування щодо розвитку та покращення професійної освіти; розроблення механізмів щодо залучення роботодавців до фінансування та управління закладами професійно-технічної освіти на основі державно-приватного партнерства та підвищення ефективності профорієнтаційної роботи та популяризації робітничих професій; запровадження інноваційних освітніх технологій в професійній освіті та підвищення ефективності соціальної реклами професійної освіти.

Ключові слова: професійна освіта, дуальна професійна освіта, фахівець, публічна адміністрація, децентралізована модель управління професійною освітою.

Chyzh B.I. State policy on public administration of professional education in Ukraine

Summary. This scientific article reveals the principles of implementation of state policy regarding the public administration of professional education in Ukraine.

State policy is the basis of the program for determining the vital activities of society, aimed at the progressive flourishing of spheres and branches of public administration, aimed at the progressive development of the state and society as a whole.

State educational policy is a structural part of the general state policy, which defines the purpose, tasks, objectives, directions of activity of the public administration in the field of education, aimed at the development of education with the aim of improving literacy and culture of the population.

The objects of educational policy are the national education systems themselves, officially established in each state, international connections of national education systems, and structural elements. Due to the unequal level of economic development in the states of the modern world, their educational policy is aimed at the development of various elements of the education system.

It is proposed to supplement the Concept of implementation of state policy in the field of professional (professional and technical) education “Modern professional (professional and technical) education” for the period until 2027 with the following words:

The objective of the Concept is: “to develop and implement such a system of professional education that would meet European standards for the training of competitive specialists, the level of qualifications and practical skills of which meets the requirements of employers and public demands.”

The directions of the Concept are: development of the system of professional (vocational and technical) education at the regional level; interaction of state authorities with public self-government bodies regarding the development and improvement of professional education; development of mechanisms for involving employers in financing and management of vocational education institutions based on public-private partnership and increasing the effectiveness of career guidance work and popularization of labor professions; introduction of innovative educational technologies in vocational education and increasing the effectiveness of social advertising of vocational education.

Key words: professional education, dual professional education, specialist, public administration, decentralized model of management of professional education.

Список використаних джерел:

1. Кресіна І. О. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні : [монографія] / [за ред. І. О. Кресіної] / І. О. Кресіна, А. С. Матвієнко, Н. М. Оніщенко, Є. В. Перегуда, О. В. Скрипнюк та ін.. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. 304 с.
2. Романов В. Є., Рудік О. М., Брус Т. М. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 72 с.
3. Мерзляк А.В. Державна політика у сфері управління соціальними ризиками: сутність, формування та реалізація / А.В. Мерзляк, Т.В. Кравченко. Держава та регіони. 2011. № 1. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_4/files/DU410_40.pdf.
4. Цензура як прояв недемократичності державної політики України у сфері засобів масової інформації / І. І. Гаврада. Голов. ред. Ю.Ж. Шайгородський. Політичний менеджмент : наук. журн. 2006. № 5. С. 95–106.
5. Kilpatrick Dean. Definitions of Public Policy and Law. URL: <https://www.hg.org/legal-articles/public-policies-and-laws-at-work-a-malaysian-perspective-48836> (дата звернення: 06.01.2018).
6. Куклин В. Ж., Беляков С. А. Системные аспекты образовательной политики и управление образованием. Университетское управление. № 326. С. 10–23.
7. Адамский А. И. Становление образовательной деятельности. Доклад на VIII Всеукраинской конференции «Педагогика развития». URL: <http://www.school.edu.ru>; <http://www.cjc.ru>
8. Журавський В. С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти . Правова держава: щорічник наукових праць. Вип. 14. К. 2003. С. 20–30.
9. Красняков Є. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти. Наукова бібліотека. 2011. №20. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2757/>

10. II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. К., 2002. 232 с.
11. Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні. Постанова Верховної Ради України № 699 від 3 квітня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. N 30. Ст.260
12. Профтехосвіта України: XX століття: енциклопедичне видання. К.: Видавництво «АртЕк», 2004. 872 с.
13. Профтехосвіта України: XX століття: енциклопедичне видання/ За ред. Ничкало Н. Г. К.: Видавництво «АртЕк», 2004. 872 с.
14. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук. вид. К.: Либідь, 2006. 312 с.
15. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта у контексті теорії людського капіталу URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711142/1/5.pdf>